

MIEJSCE I ROLA LUDZI MŁODYCH W REGIONIE

Redakcja naukowa
ANNA OLEJNICZUK-MERTA

SEDNO
Wydawnictwo
Akademickie

MIEJSCE I ROLA LUDZI MŁODYCH W REGIONIE

Zespół autorski:

Krystyna Kuśmierczyk (IBRKK) – rozdz. 2; 3; 4.

Jadwiga Odorzyńska-Kondek (IBRKK) – rozdz. 1.

Anna Olejniczuk-Merta (IBRKK) – wprowadzenie, rozdz. 6, zakończenie

Lucyna Piskiewicz (IBRKK) – rozdz. 2, 5.

Małgorzata Radziukiewicz (IBRKK) – rozdz. 3.

MIEJSCE I ROLA LUDZI MŁODYCH W REGIONIE

Redakcja naukowa
ANNA OLEJNICZUK-MERTA

Wydawca
Bożena Kućmierowska

Recenzent
prof. dr hab. Ewa Kieźel

Redakcja merytoryczna i korekty
Anna Goryńska

Redakcja techniczna
Danuta Przymanowska-Boniuk

Projekt okładki, stron tytułowych i opracowanie typograficzne
Janusz Fajto

Copyright © by Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o.
Warszawa 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone
Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie w całości lub we fragmentach
jakąkolwiek techniką bez pisemnej zgody wydawcy zabronione

Publikacja dotowana z projektu badawczego Nr N N114 146 940
finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki

ISBN 978-83-63354-78-7 (e-book)

Wydawnictwo Akademickie SEDNO Spółka z o.o.
00-696 Warszawa
ul. J. Pankiewicza 3
www.wydawnictwosedno.pl
info@wydawnictwosedno.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	9
---------------------------	---

Rozdział 1

Uznawane wartości, aspiracje i opinie o warunkach życia

ludzi młodych w regionie	15
1.1. Wartości i aspiracje ludzi młodych	15
1.2. Ocena warunków życia w regionach – szanse i przeszkody	27
1.3. Aktywność obywatelska ludzi młodych	35
1.4. Style życia i zainteresowania ludzi młodych	37

Rozdział 2

Społeczno-ekonomiczna charakterystyka regionów w Polsce.....

2.1. Charakterystyka demograficzna regionów	44
2.2. Społeczno-gospodarcze czynniki rozwoju regionów	50
2.2.1. Regionalne zróżnicowanie potencjału gospodarczego	51
2.2.2. Przedsiębiorczość	59
2.2.3. Aktywność ekonomiczna ludności	61
2.2.4. Dochody w sektorze gospodarstw domowych	63
2.3. Zasoby infrastruktury w regionach	66
2.3.1. Zasoby mieszkaniowe	66
2.3.2. Handel i gastronomia	68
2.3.3. Ochrona zdrowia	70
2.3.4. Opieka nad dziećmi	72
2.3.5. Infrastruktura związana z kulturą	75
2.3.6. Infrastruktura związana z turystyką	77
2.3.7. Infrastruktura sportowa	79

Rozdział 3

Sytuacja demograficzno-społeczna ludzi młodych w regionach	85
3.1. Populacja ludzi młodych.....	85
3.2. Poziom wykształcenia ludzi młodych.....	90
3.3. Ludzie młodzi na rynku pracy.....	95
3.4. Mobilność przestrzenna młodych ludzi.....	119

Rozdział 4

Materialne warunki życia ludzi młodych w regionach	133
4.1. Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych ludzi młodych.....	134
4.1.1. Regionalne zróżnicowanie poziomu dochodów.....	135
4.1.2. Źródła pozyskiwania dochodów.....	136
4.1.3. Działania podejmowane w celu zwiększenia dochodów.....	138
4.1.4. Kredyty i pożyczki jako źródło dochodów.....	140
4.1.5. Subiektywna ocena sytuacji materialnej.....	143
4.2. Sytuacja mieszkaniowa ludzi młodych.....	148
4.2.1. Zasoby mieszkaniowe ludzi młodych.....	148
4.2.2. Zamiary poprawy sytuacji mieszkaniowej.....	153
4.3. Wyposażenie gospodarstw domowych ludzi młodych w dobra trwałego użytkowania.....	155
4.3.1. Regionalne zróżnicowanie wyposażenia w dobra trwałe.....	157
4.3.2. Zainteresowanie ludzi młodych nowoczesnymi dobrami najnowszej generacji.....	162

Rozdział 5

Konsumpcja i zachowania konsumpcyjne ludzi młodych w regionach ...	167
5.1. Poziom wydatków w gospodarstwach domowych.....	167
5.2. Struktura wydatków w gospodarstwach domowych.....	171
5.3. Regiony o podobnej strukturze wydatków w gospodarstwach domowych ludzi młodych.....	174
5.4. Poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych.....	177
5.5. Zachowania konsumpcyjne ludzi młodych.....	184

Rozdział 6

Szanse i ograniczenia aktywizacji ludzi młodych i rozwoju regionów	193
6.1. Cechy współczesnego rozwoju społeczno-gospodarczego.....	193
6.2. Determinanty szans i ograniczeń rozwoju regionów i poprawy warunków życia ludzi młodych.....	199
6.3. Sytuacja demograficzna w regionach jako uwarunkowanie ich rozwoju.....	201

6.4. Wartości, aspiracje ludzi młodych w regionach.....	204
6.5. Czynniki zewnętrzne jako determinanty warunków życia ludzi młodych w regionach.....	207
6.5.1. Sytuacja społeczno-gospodarcza regionów	207
6.5.2. Sytuacja ludzi młodych na rynku pracy.....	210
6.5.3. Mobilność i migracje ludzi młodych.....	212
6.5.4. Zagospodarowanie materialne ludzi młodych	214
6.5.5. Warunki mieszkaniowe.....	216
6.5.6. Konsumpcja w gospodarstwach domowych ludzi młodych.....	217
Zakończenie	221
Bibliografia	227

WPROWADZENIE

Dotychczas realizowane w Polsce badania na temat ludzi młodych (w wieku 18–34 lat) koncentrowały się głównie na sytuacji społecznej, w tym rodzinnej, bytowej, edukacji, rynku pracy, demografii i prognozach demograficznych dotyczących tej grupy społecznej. Z reguły były one przeprowadzane wycinkowo na poziomie ogólnopolskim. Brakuje natomiast opracowania ujmującego kompleksowo sytuację i dążenia ludzi młodych w zakresie aktywizacji zawodowej, społecznej oraz kształtowania ich miejsca i roli we współczesnej gospodarce oraz w zmieniającym się społeczeństwie. Brak ten jest o tyle istotny, że obecnie polska gospodarka zmierza w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, a społeczeństwo staje się powoli społeczeństwem wiedzy. Aksjomatem jest, że w takiej gospodarce ważne miejsce i rolę zajmują ludzie młodzi. Są oni grupą społeczną charakteryzującą się dużym udziałem osób z wyższym wykształceniem lub studiujących. Młodsza ich część, 18–24-latkowie, to w większości młodzież studiująca lub studiująca i pracująca, o wysokich aspiracjach i oczekiwaniach związanych z ich życiem społecznym i zawodowym. Osoby 25–34-letnie zdobywają już doświadczenia i podnoszą umiejętności zawodowe, dokonują wyborów współkształtujących ich pozycje społeczne i zawodowe. Obie te podgrupy ludzi młodych, stanowią zatem istotny potencjał społeczno-gospodarczego rozwoju kraju i jego poszczególnych regionów/województw, który cechuje wyzwalanie się aspiracji odnośnie do zajmowania bardziej liczącego się miejsca w polskim społeczeństwie i gospodarce, niż posiadali ich rodzice. Ich celem jest poszukiwanie miejsca wśród aktywnych, przedsiębiorczych, współodpowiedzialnych za rozwój przedsiębiorstwa, regionu/województwa oraz pełnienie funkcji współdecydentów i decydentów w procesie gospodarowania.

Tymczasem dotychczasowe obserwacje i fragmentaryczne badania wskazywały na mało satysfakcjonującą pozycję i rolę młodych ludzi w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie w badaniach opisywane były relatywnie niski stopień przedsiębiorczości i małe zaangażowanie się znacznej części młodych ludzi w ten proces. W tej grupie społecznej odnotowano również występowanie zjawiska rozwijającej się mobilności geograficznej (przestrzennej), zawodowej (elastyczność w dostosowywaniu się do rynku pracy) i społecznej (zmiana statusu i pozycji społecznej). W tym zakresie brakuje jednak szczegółowych, pełnych informacji, występuje tu istotna luka poznawcza.

Podjęty projekt wypełnia tę lukę i ma na celu opis sytuacji w regionach oraz analizę związków między rozwojem regionu/regionów a aspiracjami i warunkami życia ludzi młodych determinującymi ich zaangażowanie.

W świetle powyższego prezentowana praca realizuje następujące cele:

- poznanie stanu i uwarunkowań pozycji i roli ludzi młodych w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów/województw, zarówno tych, które tkwią w młodych ludziach, a więc: ich potrzeb, aspiracji, postaw, w tym wobec ryzyka związanego z podejmowaniem różnych działań (stanowią przyczyny o wewnętrznym charakterze), jak i tych, które tkwią w ich otoczeniu i wyrażają się w: sytuacji społeczno-bytowej własnej i rodziny, sytuacji w regionie/województwie i kraju (stanowią przyczyny zewnętrzne);
- próbę wskazania niezbędnych czynników i uwarunkowań wpływających na wykorzystanie potencjału ludzkiego, społecznego, intelektualnego ludzi młodych, z uwzględnieniem ich przygotowania zawodowego, mobilności, aktywności w budowaniu nowoczesnej gospodarki i struktur społecznych – adekwatnie do potrzeb regionów.

Realizacja tak sformułowanych celów wiąże się z wykonaniem kilku głównych zadań badawczych:

- zdiagnozowaniem (na podstawie wtórnych danych źródłowych) aktualnej sytuacji ekonomicznej regionów/województw z uwzględnieniem sytuacji bytowej, społecznej i zawodowej ludzi młodych, żyjących w poszczególnych regionach/województwach;
- poznaniem (na podstawie pierwotnych źródeł informacji własnych badań empirycznych) ocen ludzi młodych, odnoszących się do ich aktualnej sytuacji bytowej, społeczno-zawodowej oraz określeniem innych czynników (tak zewnętrznych, jak wewnętrznych) warunkujących ich angażowanie się we własny rozwój oraz kształtowanie pożądanego sytuacji bytowej i realizację aspiracji oraz dążeń;
- opracowaniem wniosków z analizowanych badań i próbą wskazania rozwiązań sprzyjających społeczno-zawodowemu angażowaniu się ludzi młodych w poszczególnych regionach i tym samym wykorzystywaniu ich możliwości i umiejętności do rozwoju i unowocześniania regionów/województw.

Szczegółowy zakres zagadnień dotyczących stanu i uwarunkowań aktywności ludzi młodych w regionach uwzględnionych w badaniach empirycznych stanowią:

- hierarchia wartości, postawy, aspiracje życiowe ludzi młodych,
- wykształcenie, aspiracje edukacyjne, możliwości podnoszenia kwalifikacji,
- rozwój „ducha przedsiębiorczości” (lub jego brak),

- sytuacja ludzi młodych na rynku pracy i różne rodzaje ich mobilności: zawodowej, społecznej i przestrzennej,
- sytuacja bytowa ludzi młodych i ich rodzin,
- warunki i aspiracje mieszkaniowe ludzi młodych,
- uczestnictwo w rynku dóbr i usług z punktu widzenia motywacji do pracy i osiągnięcia pożądanego statusu społecznego,
- poziom i struktura konsumpcji oraz aspiracje konsumpcyjne ludzi młodych,
- sytuacja społeczno-ekonomiczna w regionach/województwach mierzona podstawowymi wskaźnikami, takimi jak: PKB, inwestycje, wysokość wynagrodzeń, poziom bezrobocia, sprzedaż detaliczna, konsumpcja.

Realizacja badania o tak szerokim zakresie wymagała wykorzystania różnorodnych źródeł informacji i zróżnicowanej metodyki badań. Punkt wyjścia stanowiły wtórne źródła informacji. Wykorzystano wyniki badań prowadzonych przez inne ośrodki naukowo-badawcze, a także indywidualne dane z badań budżetów gospodarstw domowych GUS, które stanowiły bazę diagnozowania sytuacji socjalno-bytowej ludzi młodych w regionach. Wtórne źródła informacji wykorzystano przede wszystkim dla interpretacji własnych badań pierwotnych.

Podstawowym źródłem informacji w realizacji podejmowanego projektu były badania własne o charakterze ilościowym i jakościowym. Badania ilościowe przeprowadzono wśród osób młodych w wieku 18–34 lata, z wyodrębnieniem 18–24-latków (uczący się i uczący się/pracujący) oraz 25–34-latków (pracujący). Zastosowano metodę *face to face*, przy użyciu standaryzowanego kwestionariusza wywiadu. Badaniami objęci byli młodzi ludzie z województw-reprezentantów, wyłonionych według kryterium poziomu rozwoju województwa (mierzonego wartością PKB na jednego mieszkańca). Utworzono trzy grupy województw: o wysokim, średnim i niskim poziomie rozwoju. Z każdej grupy wybrano po dwa województwa (łącznie 6 województw), w których przeprowadzone zostały badania ankietowe. Pozwoliło to na ograniczenie próby badawczej do ok. 1200 osób. Zbiorowość próbna dobrana została metodą *quota sampling*. Jest to metoda adekwatna do celu badania w warunkach braku możliwości sięgnięcia, w momencie badań, do wyników spisu powszechnego jako podstawy tworzenia operatu losowania próby i przy ograniczonych środkach na badania.

Kryteria doboru jednostek do próby to: wiek, wykształcenie, płeć oraz miejsce zamieszkania (województwo oraz klasa miejscowości – wieś i miasta o różnej liczbie mieszkańców). Tak zaprojektowane badanie ilościowe zapewniło reprezentatywność uzyskanych wyników i niezbędny poziom szczegółowości analizy i interpretacji danych. Będzie więc ono mogło być wykorzystane

wielokrotnie w analizach regionalnych koncentrujących się na różnych aspektach funkcjonowania ludzi młodych w regionach/województwach.

Struktura pracy jest następująca:

Rozdział 1 zawiera charakterystykę wewnętrznych uwarunkowań aktywności ludzi młodych, a tym samym ich miejsca i roli w regionach. Pokazuje uznawane wartości, aspiracje i opinie ludzi młodych o warunkach życia w regionach. Dokonano w nim też oceny warunków życia w regionach. Przybliżono zaangażowanie obywatelskie ludzi młodych w regionach, ich style życia, zainteresowania.

Rozdziały od 2 do 5 przedstawiają zewnętrzne uwarunkowania aktywności ludzi młodych i ich miejsca w regionach.

Rozdział 2 stanowi ilustrację społecznych i ekonomicznych cech regionów w Polsce. Na jego treść składa się następująca problematyka: charakterystyka demograficzna regionów, regionalne zróżnicowanie potencjału gospodarczego uwzględniające między innymi: PKB, działalność inwestycyjną, nakłady na działalność badawczo-rozwojową, przedsiębiorczość, aktywność ekonomiczną ludności, dochody w sektorze gospodarstw domowych. Ponadto przedstawiono zasoby infrastruktury w regionach: mieszkaniowe, dotyczące ochrony zdrowia, opieki nad dziećmi, związane z kulturą, turystyką, sportem.

Rozdział 3 poświęcony jest sytuacji społeczno-demograficznej w regionach i ilustruje: populację ludzi młodych w regionach, poziom wykształcenia, miejsce ludzi młodych na rynku pracy krajowym i regionalnym. Ważnymi elementami analizy w tym rozdziale są ponadto mobilność przestrzenna i formy migracji.

Rozdział 4 koncentruje się na materialnych warunkach życia ludzi młodych w regionach. Analizy w nim prowadzone są ilustracją sytuacji dochodowej gospodarstw domowych ludzi młodych wraz z jej zróżnicowaniem. Przybliżają też informacje na temat struktury dochodu (rozporządkalnego), aktywności ludzi młodych związanej z chęcią/potrzebą podniesienia poziomu tych dochodów. Informują również o zaciąganych kredytach i pożyczkach, o sytuacji mieszkaniowej ludzi młodych, wyposażeniu ich gospodarstw w dobra trwałego użytkowania, w tym nowoczesne sprzęty.

Rozdział 5 opisuje i analizuje konsumpcję i zachowania konsumpcyjne ludzi młodych w regionach. Zaprezentowany jest w nim poziom wydatków konsumpcyjnych, ich struktura, a także poziom zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych ludzi młodych i satysfakcja z tego zaspokojenia. Rozdział zamyka obraz zachowań konsumpcyjnych ludzi młodych, ze szczególnym uwzględnieniem trendów globalnych związanych z unowocześnianiem produktów i nowymi sposobami zaspokajania potrzeb.

Rozdział 6 jest jednocześnie podsumowaniem wyników badań i wnioskowaniem oraz oceną służącą do określenia czynników sprzyjających i ograniczających aktywizowanie się ludzi młodych w swoich regionach. Zawiera on

wstępną ocenę czynników sprzyjających aktywizowaniu się ludzi młodych w województwach zamożnych, przeciętnych i biedniejszych. Analogicznie przedstawione są w nim ograniczenia aktywności ludzi młodych w procesach rozwoju regionów.

Przeprowadzone badania i ich analiza pozwoliły na potwierdzenie przyjętego założenia, mówiącego o tym, że ludzie młodzi są istotnym potencjałem rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i jednocześnie niewykorzystywanym w wystarczającym zakresie – zarówno dla rozwoju gospodarczego, jak i jednoczesnego kształtowania społeczeństwa wiedzy.

Rozdział 1

UZNAWANE WARTOŚCI, ASPIRACJE I OPINIE O WARUNKACH ŻYCIA LUDZI MŁODYCH W REGIONIE

W badaniu ludzkich zachowań niezwykle ważną rolę odgrywa rozpoznanie dominujących wartości, którymi kieruje się człowiek w swoim postępowaniu. Wyznawane wartości i ich hierarchia wpływają na kształtowanie się obrazu otaczającego świata i swojego w nim miejsca oraz na budowanie obrazu samego siebie jako dynamicznej części rzeczywistości. To najczęściej wartości wyznaczają cele działania jednostek i grup, stanowią siłę motywacyjną do podejmowania zgodnych z nimi aktywności, wyznaczają też siłę i kierunki aspiracji w dążeniu do osiągnięcia miejsca w społeczności, w której człowiek funkcjonuje, lub do zmian zarówno w obrębie otoczenia, jak i samego siebie.

1.1. Wartości i aspiracje ludzi młodych

Przeprowadzone na użytek niniejszego projektu badania uwzględniły problemy wartości związanych ściśle z własnym życiem, takie jak szczęście rodzinne, zdrowie, wykształcenie, dobrobyt materialny oraz te, które wiążą się z otoczeniem, w którym funkcjonują respondenci – życie w wolnym kraju, wolność głosu własnych poglądów czy możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym. Badanie ukazuje też porównanie uzyskanych wyników w trzech regionach (grupach województw) różniących się pod względem wysokości dochodów, oraz rozmiarów i struktury konsumpcji. Pierwszą grupę stanowi województwo mazowieckie i dolnośląskie, drugą województwo zachodniopomorskie i małopolskie a trzecią grupę województwo lubelskie i podkarpackie (tablica 1.1).

Tablica 1.1. Wyznawane wartości (%)

Wartości	Opinie	Grupa województw			Ogółem
		I	II	III	
Realizacja własnych zainteresowań	zupełnie nieważne	1	–	–	–
	raczej nieważne	2	1	2	2
	ani ważne, ani nieważne	10	12	11	11
	raczej ważne	50	53	58	53
	bardzo ważne	37	34	29	34
Szczęście rodzinne	zupełnie nieważne	1	–	1	1
	raczej nieważne	1	3	2	2
	ani ważne, ani nieważne	6	8	17	10
	raczej ważne	33	31	34	33
	bardzo ważne	59	58	46	54
Posiadanie grona przyjaciół	zupełnie nieważne	1	2	–	1
	raczej nieważne	1	2	2	2
	ani ważne, ani nieważne	9	9	18	11
	raczej ważne	49	45	46	47
	bardzo ważne	40	42	34	39
Zachowanie dobrego zdrowia	zupełnie nieważne	1	1	–	1
	raczej nieważne	2	1	2	2
	ani ważne, ani nieważne	6	7	11	8
	raczej ważne	35	39	44	38
	bardzo ważne	56	52	43	51
Dobrobyt materialny, bogactwo	zupełnie nieważne	1	1	1	1
	raczej nieważne	3	3	3	3
	ani ważne, ani nieważne	11	11	15	12
	raczej ważne	51	56	49	52
	bardzo ważne	34	30	32	32
Szacunek innych ludzi	zupełnie nieważne	1	1	–	1
	raczej nieważne	2	2	3	2
	ani ważne, ani nieważne	11	8	15	11
	raczej ważne	45	40	47	44
	bardzo ważne	42	49	34	42

Praca zawodowa	zupełnie nieważne	1	1	–	–
	raczej nieważne	1	3	3	2
	ani ważne, ani nieważne	11	10	17	12
	raczej ważne	44	44	46	44
	bardzo ważne	43	42	34	40
Wolność głoszenia własnych poglądów	zupełnie nieważne	1	1	–	1
	raczej nieważne	1	4	3	2
	ani ważne, ani nieważne	9	11	13	11
	raczej ważne	46	50	49	48
	bardzo ważne	43	34	35	38
Wiara religijna	zupełnie nieważne	5	2	4	4
	raczej nieważne	6	5	6	6
	ani ważne, ani nieważne	22	22	25	23
	raczej ważne	43	47	40	43
	bardzo ważne	24	24	25	24
Szanowanie praw człowieka, tolerancja	zupełnie nieważne	1	1	–	1
	raczej nieważne	2	1	1	2
	ani ważne, ani nieważne	9	7	15	10
	raczej ważne	49	47	46	47
	bardzo ważne	39	44	38	40
Wykształcenie	zupełnie nieważne	–	1	–	1
	raczej nieważne	4	2	3	3
	ani ważne, ani nieważne	13	16	18	15
	raczej ważne	48	46	46	46
	bardzo ważne	35	35	33	35
Życie w wolnym kraju	zupełnie nieważne	1	1	1	1
	raczej nieważne	2	2	1	2
	ani ważne, ani nieważne	9	6	11	8
	raczej ważne	43	46	44	44
	bardzo ważne	45	45	43	45
Niezależność, samodzielność życiowa	zupełnie nieważne	–	1	1	–
	raczej nieważne	2	2	1	2
	ani ważne, ani nieważne	9	8	11	9
	raczej ważne	42	43	43	42
	bardzo ważne	47	46	44	47

cd. tablicy 1.1

Wartości	Opinie	Grupa województw			Ogółem
		I	II	III	
Możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym	zupełnie nieważne	4	3	3	3
	raczej nieważne	11	6	9	9
	ani ważne, ani nieważne	27	25	29	27
	raczej ważne	37	47	45	42
	bardzo ważne	21	19	14	19
Kontakt z kulturą	zupełnie nieważne	1	1	–	1
	raczej nieważne	7	9	5	7
	ani ważne, ani nieważne	21	16	27	21
	raczej ważne	47	53	49	49
	bardzo ważne	24	21	19	22
Życie pełne przygód i wrażeń	zupełnie nieważne	2	1	2	2
	raczej nieważne	7	6	8	7
	ani ważne, ani nieważne	23	21	27	23
	raczej ważne	43	48	44	45
	bardzo ważne	25	24	19	23

Źródło: badanie własne przeprowadzone w ramach projektu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr N N114 146 940 pt. *Miejsce i rola ludzi młodych w regionach*.

Wśród wartości ściśle związanych z własnym życiem jedynie w dwóch przypadkach większość badanych (nieco ponad 50%) twierdzi, że są one dla nich bardzo ważne. Dotyczy to: szczęścia rodzinnego i zachowania dobrego zdrowia. Inne wartości, takie jak realizacja własnych zainteresowań, posiadanie grona przyjaciół, dobrobyt materialny, bogactwo, szacunek innych ludzi, praca zawodowa oraz wykształcenie, są dla respondentów najczęściej „raczej ważne”. Ocenie każdej z powyższych wartości towarzyszy druga w kolejności częstotliwości występowania ocena „bardzo ważne” lub „raczej ważne”. Tak, więc wszystkie badane wartości mieszczą się w kategorii „ważne”, przy czym obserwujemy przewagę odpowiedzi „raczej ważne”. Nie zaobserwowano istotnych różnic poziomu wyników między dwoma pierwszymi (I i II grupa województw) badanymi regionami. Natomiast w grupie III (lubelskie i podkarpackie) zarówno w przypadku szczęścia rodzinnego, jak i zachowania dobrego zdrowia odsetek badanych oceniających te wartości jako „raczej ważne” i „bardzo ważne” jest mniejszy i po zsumowaniu ocen pozytywnych różnica w stosunku do pozostałych grup województw wynosi odpowiednio ponad 10 pkt. proc. i 4 pkt. proc. W tej grupie województw zanotowano też wyższy niż w pozostałych odsetek odpowiedzi świadczących o obojętnym stosunku do badanych wartości

(„ani ważne, ani nie ważne”). Różnice te są największe w przypadku takich wartości jak: szczęście rodzinne, posiadanie grona przyjaciół, zachowanie dobrego zdrowia i szacunek innych ludzi.

Podobnie rozkładają się wyniki ocen dotyczących wartości związanych z życiem ankietowanych w otaczającym ich środowisku. Przewaga odpowiedzi określających wartość, jako „bardzo ważna” przypisana jest takim wartościom jak: życie w wolnym kraju i niezależność, samodzielność życiowa (odpowiednio 45% i 46% badanych). W obu tych przypadkach nieznacznie mniejszy odsetek respondentów wybiera odpowiedź „raczej ważna”, co razem daje około 90-procentowe uznanie ważności tych wartości. Pozostałe składniki pytania: wolność głosaenia własnych poglądów, wiara religijna, szanowanie praw człowieka, tolerancja, możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym, kontakt z kulturą i życie pełne przygód uzyskały najwięcej odpowiedzi „raczej ważne” (od 42% do 49% badanych), przy czym oprócz możliwości uczestniczenia w życiu społeczno-politycznym we wszystkich pozostałych przypadkach drugą w częstotliwości występowania była odpowiedź „bardzo ważne”. W rezultacie, podobnie jak poprzednio, około 90% badanych uważa, że wartości, o które byli pytani, są w ich życiu ważne lub bardzo ważne.

Wśród 16 badanych wartości jest 13 takich, które dla około 10% respondentów są obojętne („ani ważne, ani nie ważne”), a trzy pozostałe – „możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym”, „kontakt z kulturą: teatr, kino, książki, koncerty” i „życie pełne przygód i wrażeń” są obojętne dla ponad 20% ankietowanych. W tych przypadkach zanotowano też najwyższy odsetek badanych (około 10%) twierdzących, że wartości te są dla nich nieważne. Jest to bardzo interesujący wynik, tym bardziej że z wyjątkiem II grupy regionów (województw zachodniopomorskiego i małopolskiego), gdzie w przypadku „kontaktu z kulturą” odsetek obojętnych jest nieco mniejszy niż średnia, we wszystkich pozostałych przypadkach nie zanotowano różnic regionalnych. Warto również zauważyć, że w przypadku żadnej z badanych wartości nie uzyskano odpowiedzi określającej, że jest ona zupełnie nieważna, przekraczającej 2% badanej populacji.

W porównaniu z podobnymi badaniami prowadzonymi w 2007 i 2009 r. również na próbie osób młodych (18–34 lata) obserwujemy niewielkie zmiany. W tych badaniach na pierwszym miejscu znajdowało się „dobre zdrowie”, a wartość „szczęścia rodzinnego” plasowała się na drugim miejscu¹. Warto zauważyć, że aktualnie wzrosło znaczenie wykształcenia, któremu w poprzednich badaniach przypisywano dalsze miejsce, a niezależność i życie w wolnym kraju wybierane jest omawianym badaniu częściej jako wartość „raczej ważna” i „bardzo ważna” niż w badaniach wcześniejszych.

¹ A. Olejniczuk-Merta (red.), *Ludzie młodzi w aktywizacji regionów*, IBRKK, Warszawa 2009.

Analiza uznawanych wartości była również prowadzona w ramach tematu opracowywanego w IBRKK w 2010 r.² Badania te prowadzone były na próbie populacji generalnej, ale w dziedzinie wartości związanych z życiem osobistym, szczęściem rodzinnym i dobrym zdrowiem uzyskane wyniki są spójne z wynikami omawianego badania – wymienione wartości zajmują pierwsze miejsca w hierarchii. Podobnie życie pełne rozrywek, przygód i wrażeń w obu badaniach okazało się najmniej ważne. Zanotowano jednak inne dane w przypadku oceny wartości takich jak: życie w wolnym kraju i niezależność, samodzielność życiowa. Aktualne badanie przeprowadzone na grupie młodych respondentów pokazuje, że wartości te plasują się na wysokim miejscu w wyznawanej hierarchii wartości, zaś wyniki uzyskane w 2010 r. na pełnej populacji sytuują te wartości w środkowej części skali. Przyczyną takiego rozkładu wyników może być fakt, że badani młodzi respondenci rozpoczęli lub wręcz weszli w swoje życie w warunkach demokracji, gdzie podkreślana jest wysoka

Tablica 1.2. Średnie oceny ważności wartości

Wartości	Grupa województw			Ogółem
	I	II	III	
Realizacja własnych zainteresowań	4,22	4,18	4,14	4,19
Szczęście rodzinne	4,49	4,44	4,21	4,40
Posiadanie grona przyjaciół	4,26	4,22	4,11	4,21
Zachowanie dobrego zdrowia	4,43	4,42	4,28	4,39
Dobrobyt materialny, bogactwo	4,15	4,11	4,08	4,12
Szacunek innych ludzi	4,25	4,36	4,11	4,25
Praca zawodowa	4,28	4,25	4,10	4,23
Wolność głoszenia własnych poglądów	4,28	4,12	4,16	4,20
Wiara religijna	3,76	3,85	3,76	3,79
Szanowanie praw człowieka, tolerancja	4,23	4,32	4,21	4,25
Wykształcenie	4,14	4,11	4,09	4,12
Życie w wolnym kraju	4,31	4,33	4,28	4,31
Niezależność, samodzielność życiowa	4,34	4,31	4,28	4,32
Możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym	3,60	3,73	3,58	3,63
Kontakt z kulturą	3,86	3,85	3,81	3,84
Życie pełne przygód i wrażeń	3,82	3,89	3,73	3,82

Źródło: badanie własne przeprowadzone w ramach projektu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr N N114 146 940 pt. *Miejsce i rola ludzi młodych w regionach*.

² A. Kusińska (red.), *Konsumpcja a rozwój społeczno-gospodarczy regionów w Polsce*, PWE, Warszawa 2011, s. 123.

wartość odzyskania pełnej wolności oraz niezależności i wolności kreowania swojego życia. Badanie obejmujące populację generalną zawiera oceny osób funkcjonujących w poprzednim systemie społeczno-politycznym, kiedy takie wartości jak wolność, niepodległość czy też niezależność były tłumione.

W prezentowanym badaniu respondenci dokonywali również oceny ważności omawianych wartości, przypisując każdej z nich odpowiednią liczbę punktów, przy czym 1 oznaczało, że badana wartość jest „zupełnie nieważna” a 5, że jest „bardzo ważna” (tablica 1.2).

Najwyżej (ocena około 4,4 punktu) zostały ocenione: szczęście rodzinne i zachowanie dobrego zdrowia. W obu tych przypadkach zanotowano nieco wyższe oceny w I grupie województw (mazowieckie i dolnośląskie) niż w grupie III (lubelskie i podkarpackie). Najniżej ocenione zostały takie wartości jak: możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym, wiara religijna, życie pełne przygód i wrażeń oraz kontakt z kulturą (odpowiednio 3,63, 3,79, 3,82, 3,84). Najwyższe oceny w badanych regionach w tym wypadku zaobserwowano w II grupie województw (zachodniopomorskie i małopolskie). Oceny pozostałych wartości nieznacznie przekraczały 4 punkty.

W dalszej części badania respondenci oceniali, w jakim stopniu w ich życiu spełnione są omawiane wcześniej wartości (tablica 1.3).

Tablica 1.3. Realizacja wartości w życiu (w %)

Wartości	Ocena	Grupa województw			Ogółem
		I	II	III	
Realizacja własnych zainteresowań	wcale	1	1	–	1
	w małym stopniu	11	7	11	10
	w średnim stopniu	43	44	48	45
	w dużym stopniu	35	44	33	37
	w zupełności	8	4	8	7
Szczęście rodzinne	wcale	3	1	1	2
	w małym stopniu	6	6	8	6
	w średnim stopniu	31	29	36	32
	w dużym stopniu	43	46	39	43
	w zupełności	17	16	16	17
Posiadanie grona przyjaciół	wcale	1	–	1	1
	w małym stopniu	6	5	5	5
	w średnim stopniu	26	33	30	29
	w dużym stopniu	51	46	46	49
	w zupełności	16	16	18	16

cd. tablicy 1.3

Wartości	Ocena	Grupa województw			Ogółem
		I	II	III	
Zachowanie dobrego zdrowia	wcale	2	1	–	1
	w małym stopniu	4	5	6	5
	w średnim stopniu	29	25	29	28
	w dużym stopniu	50	55	47	50
	w zupełności	15	14	18	16
Dobrobyt materialny, bogactwo	wcale	5	3	2	4
	w małym stopniu	20	17	18	19
	w średnim stopniu	40	42	40	40
	w dużym stopniu	29	33	34	31
	w zupełności	6	5	6	6
Szacunek innych ludzi	wcale	2	1	–	1
	w małym stopniu	5	6	7	6
	w średnim stopniu	30	29	28	29
	w dużym stopniu	50	53	50	51
	w zupełności	13	11	15	13
Praca zawodowa	wcale	10	9	6	9
	w małym stopniu	13	10	11	12
	w średnim stopniu	35	36	34	35
	w dużym stopniu	31	38	37	34
	w zupełności	11	7	12	10
Wolność głoszenia własnych poglądów	wcale	3	2	1	2
	w małym stopniu	7	8	7	7
	w średnim stopniu	33	36	26	32
	w dużym stopniu	41	44	50	45
	w zupełności	16	10	16	14
Wiara religijna	wcale	5	2	4	4
	w małym stopniu	14	10	7	11
	w średnim stopniu	34	32	32	33
	w dużym stopniu	35	42	43	39
	w zupełności	12	14	14	13
Szanowanie praw człowieka, tolerancja	wcale	2	2	–	1
	w małym stopniu	6	4	3	5
	w średnim stopniu	32	25	27	29
	w dużym stopniu	46	51	49	48
	w zupełności	14	18	21	17

Wykształcenie	wcale	1	1	–	1
	w małym stopniu	10	8	8	9
	w średnim stopniu	36	37	37	37
	w dużym stopniu	38	38	39	38
	w zupełności	15	16	16	15
Życie w wolnym kraju	wcale	3	2	3	3
	w małym stopniu	6	5	5	5
	w średnim stopniu	33	27	23	29
	w dużym stopniu	43	50	54	48
	w zupełności	15	16	15	15
Niezależność, samodzielność życiowa	wcale	4	3	2	3
	w małym stopniu	8	9	8	8
	w średnim stopniu	31	31	29	30
	w dużym stopniu	39	46	44	43
	w zupełności	18	11	17	16
Możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym	wcale	9	6	5	7
	w małym stopniu	18	16	12	16
	w średnim stopniu	36	33	37	36
	w dużym stopniu	27	37	40	33
	w zupełności	10	8	6	8
Kontakt z kulturą	wcale	4	3	2	3
	w małym stopniu	18	18	14	17
	w średnim stopniu	37	40	41	39
	w dużym stopniu	34	32	36	34
	w zupełności	7	7	8	7
Życie pełne przygód i wrażeń	wcale	4	4	4	4
	w małym stopniu	17	15	16	16
	w średnim stopniu	37	37	36	37
	w dużym stopniu	33	38	37	36
	w zupełności	9	6	7	7

Źródło: badanie własne przeprowadzone w ramach projektu badawczego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Nr N N114 146 940 pt. *Miejsce i rola ludzi młodych w regionach*.

W zdecydowanej większości badanych wartości respondenci deklarują, że omawiane wartości są w ich życiu spełnione w dużym stopniu, nieco mniej, że w stopniu średnim. Notujemy tu niewielkie różnice regionalne. Szczęście rodzinne zrealizowane bywa najczęściej w II grupie województw przy zachowaniu podobnego do pozostałych grup odsetka spełnienia go w 100%. Posiadanie grona przyjaciół najczęściej występuje w I grupie regionalnej, zaś

cieszenie się szacunkiem innych ludzi w grupie II. Poczucie spełnienia w pracy zawodowej jest najniższe w województwach mazowieckim i dolnośląskim (grupa I). Interesujący wynik obrazujący różnice między regionami występuje w przypadku „wolności głoszenia własnych poglądów”. W I grupie województw (mazowieckie i dolnośląskie) 41% badanych twierdzi, że zrealizowało ją w dużym stopniu, a w III grupie (lubelskie i podkarpackie) deklaruje to aż połowa respondentów, jednocześnie w obu tych grupach występuje ten sam odsetek osób (16%) uważających, że ma wolność głoszenia swoich poglądów w 100%. Dokładnie ten sam układ wyników występuje w przypadku poczucia życia w wolnym kraju. Wśród ankietowanych zamieszkujących województwa mazowieckie i dolnośląskie (grupa I) realizację tej wartości w życiu zgłasza 43% badanych, a wśród mieszkańców województwa lubelskiego i podkarpackiego (grupa III) – 54% badanych. Realizację tej wartości w 100% deklaruje ten sam odsetek respondentów (15%) w obu grupach województw. Warto zaznaczyć, że poczucie wolności głoszenia własnych poglądów i życia w wolnym kraju są konotacyjnie sobie bliskie, stąd zapewne konsekwentnie rozkładające się wyniki, które jednak mogą też świadczyć o istnieniu niekontrolowanych i niebędących przedmiotem omawianego badania, zmiennych decydujących o powyższym rozkładzie wyników. Najczęściej występujące odpowiedzi, że wartości zostały zrealizowane w dużym stopniu, występują również w przypadku takich wartości jak: niezależność, samodzielność życiowa, wykształcenie (choć w tym wypadku nieznacznie tylko mniej osób twierdzi, że zrealizowała je w stopniu średnim), szanowanie praw człowieka, tolerancja, wiara religijna, zachowanie dobrego zdrowia (tablica 1.3).

Przypisywane zrealizowanym w życiu wartościom oceny w skali 1 do 5 (znaczenie analogiczne jak poprzednio) wskazują, że najwyżej, a więc z uznaniem największego stopnia spełnienia, ocenione zostały wartości: zachowanie dobrego zdrowia, szanowanie praw człowieka, tolerancja, posiadanie grona przyjaciół, posiadanie szacunku innych ludzi. Najniżej, a więc z poczuciem najmniejszego stopnia spełnienia, oceniono: dobrobyt materialny, bogactwo, możliwość udziału w życiu społeczno-politycznym, pracę zawodową i kontakt z kulturą. Zaobserwowano niewielkie różnice regionalne w poczuciu realizacji dobrobytu materialnego, bogactwa, gdzie najniższa ocena pojawiła się w I grupie województw (3,10 punktu), a w grupie III ocena ta jest o 0,14 punktu wyższa oraz realizacji w pracy zawodowej – w I grupie województw jest o 0,21 punktu niższa niż w grupie III. Podobny rozkład wyników, to znaczy najniższa ocena występująca w województwach mazowieckim i dolnośląskim (I grupa) a najwyższa w województwach lubelskim i podkarpackim (III grupa), występuje również w przypadku realizacji w życiu: wiary religijnej, szanowania praw człowieka, tolerancji, szacunku innych ludzi i możliwości udziału w życiu społeczno-politycznym (tablica 1.4).

*Dalsza część książki dostępna w wersji
pełnej.*

